

УДК: 376.1-056.26:616.831

Коваль Л.В.

Розроблення методики корекційно-розвивального впливу для дітей дошкільного віку з попередження порушень письма у процесі його засвоєння.

Анотація

У статті розглянуто проблему експериментального вивчення рівня готовності старших дошкільників з особливими освітніми потребами до засвоєння писемного мовлення. Здійснено аналіз стану сформованості усного мовлення та розроблено методику формування передумов до засвоєння навички письма, та видів писемного мовлення зокрема.

Ключові слова: рівень сформованості, писемне мовлення, методика, засвоєння навички, види письма.

Summary

The article deals with the problem of experimental study of the level of readiness of senior preschool children with special educational needs prior to assimilation of written speech. The analysis of the state of the formation of spoken language has been made and the method of formation of preconditions for the mastery of writing skills and types of written speech in particular.

Key words: level of formation, written speech, methodology, mastering of skills, types of writing.

Аннотация

В статье рассмотрена проблема экспериментального изучения уровня готовности старших дошкольников с особыми образовательными потребностями к усвоению письменной речи. Осуществлен анализ сформированности устной речи и разработана методика формирования предпосылок к усвоению навыка письма и видов письменной речи в частности.

Ключевые слова: уровень сформированности, письменная речь, методика, усвоения навыки, виды письма.

Аналіз результатів експериментального дослідження сприяв виявленню у старших дошкільників з церебральною патологією об'єктивної картини рівня сформованості структурних компонентів підґрунтя письма на етапі підготовки до опанування писемних навичок. Скориставшись отриманими результатами, ми виділили три групи помилок, основу яких склали механізми, що на етапі опанування писемних навичок можуть складати основу дисграфій.

До першої групи помилок віднесено відхилення, які виникли на основі порушення взаємодії рухових та слухових функцій та операцій. Як показало дослідження, виявлений дисбаланс спричиняє низький рівень засвоєння акустико-артикуляційних ознак фонем, що у подальшому спричиняє низький рівень розвитку фонематичних процесів, а особливо впливає на якість формування фонематичних уявлень.

Другу групу відхилень склали порушення пов'язані зі зниженням зорових функцій та операцій, які мали місце упродовж роботи як з ілюстративним матеріалом, так і з графічним. Виявлені порушення, пов'язані з плутанням схожих об'єктів, набували більшого вираження у тих завданнях, які потребували інтеграції зорового аналізатора з руховим.

До третьої групи увійшли помилки на пропуски та заміни, які мали місце в усній вимові та упродовж роботи з графічним матеріалом, фрагменти якого потрібно було відтворювати на основі слухового сприймання. Як показало дослідження, основу їх виникнення складають прояви вибіркового порушення слухових функцій і операцій, які виникають на тлі процесів зі складною психофізіологічною основою.

На основі отриманих результатів та виявлених механізмів порушень у процесі першого та другого етапів констатувального експерименту виникла ідея розробити методику корекційно-попереджувального впливу, в основу якої було покладено вчення про функціональні системи та їх пластичність, різні рівні організації діяльності (П. Анохін, Е. Асратян, О. Леонтьєв, О. Лурія, Л. Цветкова, О. Хомська та ін.), про операції письма (О. Лурія), положення про діяльнісний підхід

(Н. Бернштейн, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.), положення загальнонавчальної підготовки дітей до навчання у школі (Є. Соботович, М. Шеремет) та раннього прогнозування проблем у навчанні (В. Тарасун, Т. Скрипник), дослідження про причини виникнення фонемографічних помилок на основі вибіркості порушення слухового аналізатора (Е.Данілавічюте), вчення про моделюючий підхід у педагогіці (В. Афанасьєва, В. Венікова, Б. Глинський, І. Новік, В. Штофф та ін.), а також положення про впровадження інформаційних технологій у навчальний та розвивальний процес (Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, 2006р.).

Усе вищезазначене дало підстави для створення відповідної корекційної методики, яка, на нашу думку, має містити два напрямки: подолання виявлених порушень та підвищення у старших дошкільників з церебральним ураженням рівня підготовки до засвоєння письма.

Беручи до уваги положення про операції, покладені у основу писемних навичок та виявлені групи патологічних механізмів, провідною гіпотезою формувального експерименту слугувало припущення щодо своєчасності запобіжного впливу на утворення та корекцію патологічних механізмів, які спричинятимуть негативний вплив у період початкового шкільного навчання на засвоєння згаданих навичок та впливатимуть у подальшому на виникнення порушень письма – різних видів дисграфій.

Розглянемо зміст корекційної методики.

I етап – формувальний

1 блок: формування слухових функцій і операцій

Мета: розвиток слухового сприймання, уваги, пам'яті.

а). Формування слухового сприймання.

Завдання: дітям пропонувалося прослухати звуки, притаманні оточуючим об'єктам, що розміщувалися за ширмою. Розпочиналася робота зі сприймання звучання 3-4 об'єктів. Поступово кількість пропонованих для сприймання звуків збільшувалася до 6-8 за рахунок використання завдання комп'ютерної програми «В країні цікавих звуків» (I етап, завдання 1) (додаток Д). Її

застосування допомогло кількісно розширити асортимент пропонованих для сприймання звуків, а також провести аналогію між звучанням оточуючих об'єктів та мовленнєвими звуками. Слід зазначити, що завдання комп'ютерної програми в рамках 1 блоку подавалося у такий спосіб: використовувався лише звуковий супровід об'єктів .

У рамках першого блоку проводилася робота з формування фонематичних функцій. Корекційна робота у цьому напрямі спрямовувалася на розвиток фонематичного сприймання та уявлення.

Завдання: дітям пропонувалося прослухати звучання певної кількості об'єктів (спочатку 2-3). Надалі сприймання їх звучання супроводжувалося акцентуванням уваги дітей на особливостях звучання, що притаманні кожному із прослуханих звуків та формуванням уявлень про звукові параметри: об'єкт звучить тихо, дзвінко, мелодійно «як пісенька», сичить, шипить тощо.

б). Формування слухової уваги.

Подальша робота спрямовувалася на розвиток уваги та пам'яті слухової модальності. З цією метою дошкільникам пропонувалося виконати ряд завдань:

Завдання 1: зреагувати оплеском у долоні на звучання окремих звуків за параметрами звучання (тихе, шумне, мелодійне, дзвінке звучання).

Завдання 2: прослухати звуковий ряд та розпізнати звук за одним із указаних параметрів – зреагувати оплеском у долоні на звук, що звучить дзвінко (тихо, мелодійно, сичить і т. д).

Завдання 3: виділити із звукового ряду «зайвий» звук, який не відповідає заданому акустичному параметру.

Завдання 4: поєднати звуки у пари на основі протиставлення параметрів звучання. Наприклад, дитині потрібно плеснути у долоні, якщо вона почує такі звучання: звук, що шумить + звук, що звучить мелодійно; звук, що дрижить + звук, що сичить.

Психологічною структурою наведених завдань передбачено залучення на провідному рівні уваги. Наступні завдання спрямовувалися на формування пам'яті слухової модальності.

в). Формування слухової пам'яті.

Завдання 1: дітям пропонувалося прослухати і запам'ятати певну кількість звуків, притаманних одному об'єкту та зреагувати лише на правильно відтворену кількість через 3 хвилини. Слід вказати, що часовий проміжок, який відводився для запам'ятовування, збільшувався поступово, до 4-5 хвилин. Такий підхід обумовлений вкрай низькими результатами дослідження мнестичних процесів, виявлених у рамках другого етапу експерименту. З огляду на зазначене, було прийнято за доцільне часовий проміжок для відтворення запам'ятованого матеріалу збільшувати поступово.

Завдання 2: запам'ятати послідовність звучання окремих об'єктів та зреагувати на правильно відтворену послідовність через 3 (4, 5) хвилин.

У рамках першого блоку використовувалися завдання, для виконання яких передбачено сумісне залучення слухових функцій і операцій.

Завдання 1 (на основі залучення сприймання, уваги та пам'яті): серед сприйнятого звукового ряду потрібно запам'ятати лише ті звуки, яким підходить один із виділених акустичних параметрів.

Завдання 2 (на основі залучення сприймання та уваги): порівняти кількість звучання ланцюжків складів та встановлення відповідної кількості.

2 блок: формування зорових функцій і операцій

Мета: розвиток сприймання, уваги, пам'яті зорової модальності.

а). Формування зорового сприймання.

У рамках 2 блоку формування зорового сприймання відбувалося із залученням ілюстративного матеріалу. Корекційна робота розпочиналася із уточнення та удосконалення уявлень про колір, форму та просторові характеристики об'єктів. Доцільність такого підходу пояснювалася тим, що у подальшій роботі вказані характеристики використовувалися як критерій для класифікації.

Завдання: дітям пропонувалося переглянути зображення об'єктів. Далі увага акцентувалася на визначенні кольору, форми, місця розташування.

б). Формування зорової уваги.

Завдання 1: дітям пропонувалося переглянути малюнок із зображеними на ньому кількома об'єктами та підібрати до кожного смужку відповідного кольору.

Завдання 2: дітям демонструвався малюнок. Далі пропонувалося позначити на ньому трикутниками об'єкти, що розташовані у вказаному напрямі (з лівого боку, з правого боку, посередині).

Завдання 3: дошкільникам пропонувалося переглянути та розкласти ряд малюнків (від 4 до 10). Далі вихователь демонстрував один із переглянутих малюнків, зображений чорно-білою палітрою. Дітям потрібно було підібрати серед викладених малюнків кольорову пару до демонстрованого.

Завдання 4: дітям демонструвалося контурне зображення об'єкту (ілюстративного чи графічного), до якого потрібно було підібрати відповідну пару із запропонованої серії предметних малюнків.

в). Формування зорової пам'яті.

Завдання 1: дітям пропонувалося переглянути та запам'ятати кількість однорідних об'єктів та зреагувати на правильне відтворення через 3 (4-5) хвилини.

Завдання 2: переглянути та запам'ятати серію предметних малюнків (від 4 до 10). Зреагувати на демонстрацію запам'ятованих малюнків через 3 (4-5) хвилин.

Робота у рамках другого блоку закінчувалася виконанням завдань, де передбачено сумісне залучення зорових функцій і операцій.

Завдання 1 (на основі залучення пам'яті та уваги): дошкільникам пропонувалося запам'ятати 4-5 малюнків (геометричних фігур) та через певний проміжок часу (3, 4, 5 хвилин) вибрати серед демонстрованих лише запам'ятовані.

Завдання 2 (на основі залучення сприймання та уваги): дітям пропонувалося переглянути ряд малюнків та визначати серед них лише ті, до яких відноситься один із вказаних параметрів: «Покажи малюнки, де предмети

зображені червоним кольором. Відклади у бік малюнки, на яких зображено геометричні фігури.», і т.д.

Завдання 3: (на основі залучення уваги та пам'яті): дошкільникам потрібно було переглянути сюжетну композицію, окремі об'єкти якої можна розташовувати у різний спосіб та запам'ятати місце їх розташування. Відтворити сюжет через певний проміжок часу (3, 4, 5 хвилин), розташовуючи об'єкти у відповідних місцях малюнку.

З метою виявлення ефективності експериментальної методики на першому етапі дітям пропонувалося виконати два контролюючих завдання.

Контролююче завдання 1.

Мета: визначення рівня сформованості слухових функцій і операцій.

Завдання: дітям пропонувалося прослухати звучання ряду об'єктів (7) та виокремити (відповідним сигналом) серед них лише ті, звучання яких відповідало одному із зазначених параметрів.

Контролююче завдання 2.

Мета: визначення рівня сформованості зорових функцій і операцій.

Завдання: дошкільникам пропонувалася стрічка, на якій розмішено у ряд контури 7 об'єктів і серія предметних малюнків (7). Потрібно було розглянути малюнки та дібрати до кожного контуру на стрічці відповідний малюнок.

Параметри оцінювання контролюючих завдань: якщо дитина правильно виконала завдання з 6-7 об'єктами, то отримувала 3 бали. Якщо правильне виконання завдань обмежувалося 4-5 об'єктами, дитині присвоювалося 2 бали; 3-ма із 7 пропонованих – присвоювався 1 бал. Якщо ж кількість оброблених об'єктів була меншою 3, робота оцінювалася у 0 балів.

II етап – удосконалююче-пропедевтичний

1 блок: удосконалення слухових функцій і операцій

Мета: удосконалення сприймання, уваги, пам'яті, фонематичних процесів. Активний слуховий аналізатор.

Завдання 1: дітям пропонувалося прослухати звуки, притаманні певним об'єктам та співвіднести їх із зоровим образом. Потім зображення об'єктів

прибиалося, а діти мали знову прослухати звучання (яке подавалося у довільній послідовності) та відповісти на запитання: «Хто (що) звучить? »

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: дітям пропонувалося намалювати об'єкт, який щойно звучав, впізнавши його контурне зображення серед чотирьох шляхом з'єднання крапочок нанесеного контуру.

Завдання 2: сприймання озвучення та зображення об'єктів, звучання яких наближене до мовленнєвих звуків.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: складання зображення об'єкту, озвучення якого щойно прослухано із окремих частин (від 4 до 10 частин).

Завдання 3: дітям пропонувалося прослухати звучання об'єктів, яке наближене до мовленнєвих звуків. Далі визначалися акустичні параметри цих звуків: співучий звук – «голосний», шипить, свистить – «приголосний». У процесі виділення акустичних параметрів додавалися умовні позначки-фішки для визначених груп звуків: фішка з позначкою — використовувалася для позначення приголосних звуків; фішка з позначкою ● – для позначення голосних. Пізніше додавалася третя позначка-фішка – = приголосний м'який.

Завдання 4: дошкільникам пропонувалося прослухати вже знайоме звучання об'єктів, але замість його зображення демонструвався відповідний артикуляційний профіль, за допомогою якого вони знайомилися з вимовою окремого звука. Слід зауважити, що робота з артикуляційним профілем залучалася з метою візуалізації артикуляційного укладу того чи іншого звука, що сприяло формуванню та удосконаленню фонематичних уявлень, зокрема для закріплення уявлень про класифікацію звуків на дві групи – голосні і приголосні.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: розміщення фішок-позначок у віконця будиночків відповідно до визначеного акустично-артикуляційного параметру прослуханого звука – голосний чи приголосний.

Завдання 5: пропонувалося прослухати та переглянути звучання об'єктів та підібрати відповідно до звучання фішку-позначку.

Це завдання подавалося у кількох варіантах:

1 варіант (здійснення звукового аналізу на основі виділення акустичних параметрів звука): діти прослуховували озвучення демонстрованих об'єктів та підбирали відповідну позначку до акустичного параметру звука;

2 варіант (здійснення звукового аналізу на основі виділення артикуляційних характеристик звука): дітям демонструвалося зображення об'єкту, яке вони мали самостійно озвучити та підібрати позначку-фішку.

3 варіант (здійснення звукового аналізу на основі виділення акустично-артикуляційних параметрів звука): демонстровані об'єкти потрібно було прослухати, наслідувати їх звучання та підібрати фішку-позначку;

4 варіант (здійснення звукового аналізу окремого звука за уявленнями): дітям демонструвався лише об'єкт, який вони мали переглянути, пригадати його звучання та вимову (за внутрішнім планом) та підібрати відповідну позначку. Цей варіант передбачав виключення проговорювання у процесі виконання, тож супроводжувався інструкцією: «Назви малюнків не називаємо. Перш, ніж ми почнемо переглядати малюнки, злегка притисніть кінчик язичка зубками.»

Наведений варіант завдання виконував своєрідну діагностичну роль: якщо діти правильно підбирали позначки до більшості демонстрованих об'єктів, це свідчило на користь достатнього рівня сформованості фонематичних уявлень відносно ізолюваного звучання окремих звуків.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: прикріплення до серединки квіточки пелюсток - фішок-позначок. Процес конструювання квіточки супроводжував усі варіанти виконання завдання 5.

Наступні три завдання мали на меті закріплення зв'язків між зоровим образом та звуком, удосконалення фонематичних уявлень, операцій звукового аналізу, що слугувало підґрунтям для засвоєння буквеного позначення звуків у рамках наступного блоку.

Завдання 6: дітям пропонувалося переглянути пари об'єктів (від однієї до 3 пар одночасно), озвучити їх та підібрати відповідні фішки-позначки.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: складання потягу із частин та розміщення у віконцях позначок-фішок, відповідних до параметрів озвучення демонстрованих пар об'єктів. Для закріплення уміння утворювати склади та диференціювати акустичні характеристики звуків дітям пропонувалося переглянути, порахувати певну кількість однорідних предметів та прослухати ланцюжок складів, порівняти, чого було більше, предметів чи складів, і урівняти їх кількість.

Завдання 7: дітям пропонувалося переглянути і прослухати пари об'єктів, близькі за звучанням. Далі визначалися акустичні параметри, за якими їх звучання відрізняється та пропонувалася робота зі словами-паронімами, які потрібно було розрізнити та закінчити з їх допомогою речення. Далі робота ускладнювалася формуванням уміння утворювати із складів слова: спочатку односкладові, шляхом додавання до пари звуків третього.

Завдання 8 «Звукова абетка»: робота розпочиналася із пропозиції прослухати звучання об'єктів, потім додавався третій. Дітям потрібно було повторити весь ланцюжок почутих звуків (спочатку повільно, потім швидше). У процесі проговорювання створювався комплекс звуків, до якого додавався малюнок. Наприклад, демонструвалася пара малюнків: перший – «змія», їй притаманне сичання (звук [С]), наступний – «мавпочка», вона може вигукувати «о-о-о» (звук [О]). Після озвучення дитиною зазначеної пари, додавався третій малюнок і озвучення – «корівка», вона мукає (звук [М]). Промовляючи озвучення, притаманне об'єктам цього ланцюжка, утворимо слово «С-О-М». До вимовленого слова додавався відповідний малюнок. Поступово робота ускладнювалася: кількість об'єктів у ланцюжку збільшувалася, а від дітей вимагалось самостійне озвучення.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: викладання квіточки: пелюстки - фішки-позначки прикріплювалися до серединки – зображення предмету, назву якого утворили за допомогою озвучених об'єктів.

Завдання 9: для формування операцій звукового аналізу, зокрема з визначення місця звука у слові, дітям пропонувалося прослухати назву малюнка, далі їх увагу зосереджували на окремому звуці (акустико-

артикуляційних параметрах) та визначалося його місце у слові: «Звук [С] у слові сад чуємо першим.» і т.д.

Робота в рамках 1 блоку закінчувалася завданням на формування уміння складового поділу слова. Основна увага зосереджувалася на формуванні розподіляти слова на склади шляхом визначення голосних звуків із складу слова.

Завдання 10: дітям пропонувалося озвучити ряд демонстрованих об'єктів, відтворивши притаманні їм звуки та утворити слово. Позначити звуки фішками-позначками та порахувати, скільки голосних у слові. Розподілити ланцюжок об'єктів на певну кількість частинок (відповідно до кількості голосних).

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: конструювання потягу шляхом підбирання кількості вагончиків відповідно до визначеної кількості складів.

2 блок: удосконалення зорових функцій і операцій.

Мета: удосконалення сприймання, уваги, пам'яті, фонематичних процесів. Активний зоровий аналізатор.

Завдання 1: для розвитку і удосконалення артикуляційної моторики та корекції звуковимови дітям пропонувалося відтворювати за демонстрованим зразком серії артикуляційних рухів, а також озвучувати відповідний артикуляційний уклад.

Завдання 2: дітям пропонувалося розглянути артикуляційний профіль, озвучити його. На основі акустико-артикуляційних параметрів кваліфікувати, який це звук, голосний чи приголосний, та дібрати до нього фішку-позначку.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: розміщення за допомогою шнурівки зображення об'єктів на дві корзинки. До першої відкладалися ті, озвучення яких відповідало параметрам, притаманним голосним звукам, в іншу – приголосним.

Контролююче завдання II етапу: підібрати зображення об'єкту до звукового супроводу, притаманного йому та фішку-позначку, відповідно до акустико-артикуляційних параметрів звуку. Послідовно вимовлялося 10 звуків

та пропонувався набір із 10 малюнків-зображень об'єктів і набір фішок-позначок.

Параметри оцінювання контролюючого завдання: якщо дитина правильно виконала завдання з 7-8 об'єктами, то отримувала 3 бали. Якщо правильне виконання завдань обмежувалося 5-6 об'єктами, дитині присвоювалося 2 бали; 4-ма із 10 пропонованих – присвоювався 1 бал. Якщо ж кількість оброблених об'єктів була меншою 4, робота оцінювалася у 0 балів.

Наступні три модулі використовувалися з метою підготовки до засвоєння різних видів письма. За умови успішного виконання контролюючого завдання розпочиналася робота з модулями, що містили завдання, психологічна структура яких була максимально наближена до різних видів письма: 1 модуль – до диктанту, 2 модуль – до списування, 3 – до творчого письма.

1 модуль

Мета: підготовка до опанування диктанту.

Для підготовки до засвоєння буквеного символу, встановлення взаємозв'язку звук-буква та формування цілісного образу фонемо-графеми, актуального для написання диктанту, дошкільникам пропонувалися наступні завдання:

Завдання 1 – знайомство з буквою: переглянути малюнки істот, зовні схожі на ту чи іншу букву. Спочатку демонструвався об'єкт, звучання якого було наближене до звука [С]. Діти мали його відповідно озвучити. Далі демонструвався малюнок, де жива істота своєю формою нагадувала букву.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: малювання істот, зовнішнє зображення яких схоже на ту чи іншу букву (з'єднуючи точки нанесеного контуру зображення).

Завдання 2: дітям пропонувалося прослухати ланцюжок звуків та підібрати відповідну істоту, зовні схожу на букву.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: утворення букв за допомогою шнурівки.

Завдання 3: вимовлялися пари звуків (голосний+приголосний), до яких діти, прослухавши, мали дібрати букви.

Завдання 4: дітям пропонувалося на основі сприймання пар звуків спочатку утворити склади та поєднати у слова. Наприклад: [в]-[о] – ВО; [д]-[а] – ДА ВО-ДА.

В рамках 1 модуля продовжувалася робота з удосконалення операцій звукового аналізу. З цією метою пропонувалося наступне завдання.

Завдання 5: утворити зі складів слова та здійснити їх звуковий аналіз, позначивши звуки фішками-позначками.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: конструювання звукової лінійки.

Контролююче завдання «Графічний диктант»: намалювати мережку відповідно до напрямку, який називав дослідник. Виконанню передувала наступна інструкція: «Знайди точку на початку рядка, постав свій олівець на неї. Зараз ми намалюємо мережку. Уважно слухай, у якому напрямку потрібно малювати лінію»

Параметри оцінювання контролюючого завдання: якщо дитина правильно виконала завдання або припускалася 1 помилки, то отримувала 3 бали. Якщо помилок було 2 – присвоювалося 2 бали; за 3 помилки – 1 бал. Якщо ж помилок було 4 і більше, то робота оцінювалася у 0 балів.

2 модуль

Для опанування списування актуального значення набуває засвоєння та активізація графічного образу та способу його реалізації. Провідного значення для формування умовних шляхів, що складають основу цього вміння, набуває зоровий аналізатор та його схильність до інтеграції з іншими аналізаторними системами.

Слід указати, що цей вид письма формується першим. З метою підготовки до опанування списування, а саме, для засвоєння буквеного позначення запропоновано наступну серію завдань.

Завдання 1: дітям пропонувалося переглянути серію ілюстрацій (серію геометричних фігур) та відтворити їх послідовність за зразком.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: викладання серії ілюстрацій на пропонованій площині.

Завдання 2: дошкільникам демонструвалося два ланцюги геометричних фігур, у яких потрібно було виявити розбіжності та виправити їх.

Завдання 3: порівняння ланцюжків із зображенням істот, зовні схожих на букви, встановлення розбіжностей та їх виправлення. Підбір букви до відповідної істоти.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: конструювання букв із паличок.

Завдання 4: порівняти ланцюжки букв, визначити ті, що мають зайві елементи або пропущені букви.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: утворення букв за допомогою шнурівки.

Контролююче завдання: дітям пропонувалося продовжити мережку, домалювавши її, дотримуючись поданого зразка.

3 модуль

Творче письмо визначається як вища форма писемної діяльності. У процесі його опанування провідна роль відводиться вищим формам пізнавальних процесів та операціям мислення. Їх послідовність залучення для реалізації зазначеного виду письма залежить від його різновидів. Тому, у рамках 3 модуля добір завдань відбувався із урахуванням урізноманітнення послідовності залучення зазначених процесів для досягнення мети завдання.

Мета: підготовка до опанування творчого письма.

Завдання 1: дітям пропонувалося розглянути сюжетний малюнок та скласти речення.

Завдання 2: дошкільникам пропонувалося переповісти раніше прослухану розповідь.

Залучення продуктивно-пропедевтичних видів діяльності: малювання героїв розповіді.

Завдання 3: дітям пропонувалася серія сюжетних малюнків, переглянувши які вони мали скласти розповідь. Складання розповіді відбувалося двома способами. Перший спосіб – створення розповіді,

відповідаючи на запитання вихователя, інший – самостійна розповідь за сюжетом.

Завдання 4: дітям пропонувався планшет-зображення місцевості (ліс, місто, село, цирк) та набір предметних малюнків-об'єктів, притаманних пропонованому екрану. На основі цього матеріалу вихователь з дітьми створював розповіді, розміщуючи об'єкти сюжету у різних місцях планшету. Дане завдання використовувалося також у якості контролюючого у рамках 3 модуля. За допомогою ілюстративного матеріалу діти мали скласти довільну розповідь (раніше прослухану або ж власну).

Параметри оцінювання: якщо дитина складала довільну розповідь, послідовно розповідаючи сюжет за допомогою простих поширених, граматично правильно оформлених речень, або ж припускаючись 1-2 граматичних помилок, то отримувала 3 бали. Якщо у процесі складання дитина потребувала допомоги у вигляді 1-2 настановчих запитань, використовувала переважно прості непоширені речення з невеликою кількістю граматичних помилок, то отримувала 2 бали. За розповідь, яка передавалася переважно у формі діалогу, непоширеними реченнями з граматичними помилками, присвоювався 1 бал. Якщо дитина потребувала постійної допомоги у процесі виконання завдання, використовувала прості не поширені речення з великою кількістю граматичних помилок, то отримувала 0 балів.

У рамках згаданої методики важливого значення набуває варіативність її формульовального компоненту, а також можливість підготувати дитину до засвоєння навичок письма з урахуванням його різновидів: списування, диктанту, творчого письма. Відомо, що основу перебігу згаданих видів письма складають пізнавальні процеси та їх аналізаторна основа, які набувають різної конфігурації для кожного окремого виду писемної роботи. Зокрема на етапі засвоєння писемних навичок такі види писемних робіт як диктант та списування є найпоширенішими. **Диктант** – це вид вправи, суть якої полягає у записі сприйнятого на слух матеріалу(звуків, слів, словосполучень, речень). **Списування** – вид писемної роботи, основу якого складає графічне копіювання певного матеріалу, сприйнятого зором з поданого оригіналу (Р. Буре). **Творче**

письмо – писемна робота, у якій учень викладає власні думки (О. Російська). Як бачимо з визначень, згадані види письма мають складну фізіологічну основу. Для здійснення кожного з них провідного значення набуває певний аналізатор.

Як показали результати експериментального дослідження, у старших дошкільників із ДЦП виявлені особливості зорових та слухових функцій і операцій пов'язані з низьким рівнем інтеграції аналізаторних систем у процесі формування складних тимчасових зв'язків. На основі цього ми можемо припустити, що виявлені особливості відіграватимуть роль суттєвої перепони до опанування вище зазначених видів письма. На користь нашого припущення свідчать дані фахових джерел, у яких розглянуто проблему опанування дітьми із церебральним паралічем різних видів письма (О. Мастюкова, М Іпполітова, Е. Данілявічюте, І. Смірнова, Л. Шипіцина та ін.).

Зважаючи на це, використання пропонованої методики передбачене не лише для формування узького кола функцій і операцій на основі окремого аналізатора, а й поступового удосконалення та залучення необхідних для письма аналізаторних систем на матеріалі завдань зі складною психофізіологічною основою в умовах максимально наближених до процесу письма.

Література

1. Андрущенко Т.Ю., Коррекция психологического развития младших школьников на начальных этапах обучения / Т.Ю. Андрущенко, Н.В. Карабекова / Вопросы психологии. - 1991. - № 1.- С.- 47.
2. Алгазін Н.Н. / Формирование орфографических навыков. Пособие для учителя / Н.Н. Алгазина. – М. – 1987.- С. – 280.
3. Агаркова Н.Г. Графический навык.Каллиграфический навык. (Программа для начальной школы) / Н.Г. Агаркова /Начальная школа.-1994. - №7.-С. 21-23.

4. Бартенєва Л.І. Нормативні показники мовленнєвої готовності дошкільників до оволодіння нормами правопису /Л.І. Бартенєва/ Дефектологія. – 2002. – №4. – С.18-20.

5. Эльконин Д. Б. Развитие речи в дошкольном возрасте: Краткий очерк / Д.Б. Эльконин. М. Из-во академии педагогических наук РСФСР, 1958.С.- 115.

6. Максаков А.И. Воспитание звуковой культуры речи у дошкольников / А.И. Максаков / пособие для педагогов дошкольных учреждений. 2-е изд.- М.: Мозаика-Синтез, 2005. - С. – 64.

7. На пороге школы. Методические рекомендации для воспитателей, работающих с детьми 6-7 лет по программе «Радуга» / сост Т.Н. Доронова. - М., Просвещение, 2002. – С. - 41-95.

8. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений : в 3 кн. / Р.С. Немов/ 4-е изд. – М., Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2001. - С.– 688.